Gramàtica i normativa

MANUEL PÉREZ SALDANYA i **GEMMA RIGAU**

expliquen l'estructura i els objectius de la *Gramàtica de la Llengua Catalana* que ultima l'Institut d'Estudis Catalans.

Com diu el lingüista italià Tullio de Mauro, les llengües són fetes per a canviar, han de canviar i canvien. Per això, en qualsevol estadi d'una llengua, hi ha mots o construccions que es van perdent i que passen a ser considerats arcaismes; altres, en canvi, es mantenen estables, i n'hi ha que breguen per despuntar. Això fa que en certs aspectes lingüístics existisquen alternances o que hi haja diferències entre els parlars més innovadors i els més conservadors o entre els registres més formals i els menys formals. L'objectiu de les institucions acadèmiques amb funció normativa és presentar el sistema lingüístic, orientar els usuaris i triar, si cal, entre els diferents camins que la llengua obri. Però les institucions no han de passar davant dels parlants, sinó que han de saber interpretar quan aquests camins o corriols són ben fressats i quan no porten gaire enllà o van a un lloc on no volem anar (per exemple a un punt en què la llengua acabaria dissolent-se en una altra). Així doncs, les llengües es troben en un constant equilibri inestable que els organismes acadèmics tracten de fixar i de jerarquitzar amb orientacions prescriptives.

La *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra del 1918, modificada significativament el 1933 i assumida com a normativa per l'Institut d'Estudis Catalans, va acomplir amb rigor i eficàcia aquestes tasques de fixació i jerarquització dels aspectes gramaticals més peremptoris. La gramàtica recollia les normes ortogràfiques, prèviament establides; delimitava la flexió, especialment en un àmbit tan complex com el de la conjugació verbal (amb molta variació dialectal en totes les llengües romàniques), i donava les pautes bàsiques de la sintaxi amb breus orientacions prescriptives sobre els relatius, l'ús de la preposició *a* amb el complement directe, l'ús de *per* i *per a*, les combinacions pronominals, etc.

La claredat i l'efectivitat de les propostes de Fabra explica que foren assumides amb lleus adaptacions pels gramàtics que contribuïren a difondre aquestes propostes i a assegurar que el procés de codificació arrelara en terres valencianes (Carles Salvador, Manuel Sanchis Guarner, Enric Valor) i balears (Francesc de Borja Moll).

Com no podia ser d'una altra manera, la *Gramàtica de la llengua catalana* (GLC) que ultima l'Institut d'Estudis Catalans s'inscriu en aquesta tradició d'orientació normativa, però tracta d'anar una mica més enllà quant als continguts i els objectius. La *GLC* abasta l'estructura general de la llengua i organitza el contingut en tres grans parts, corresponents a la fonètica i fonologia (6 capítols), a la morfologia (6 capítols) i a la sintaxi (23 capítols). L'ortografia apareixerà en un volum a part. Es tracta d'una gramàtica normativa que avala, amplia o flexibilitza les propostes de la normativa vigent expressada fonamentalment en la *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra ja esmentada, el *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC) i la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*. La nova gramàtica és una gramàtica normativa i alhora descriptiva, ja que la norma ha d'estar avalada per l'anàlisi gramatical. Caracteritza, per tant, les propietats del sistema lingüístic i no solament les que pertoquen a la normativa. D'altra banda, a més d'entroncar amb la tradició gramatical, aquesta obra s'ha servit de l'important conjunt de monografies i articles publicats durant els darrers anys per molts estudiosos del català, i ha comptat amb la col·laboració d'un gran nombre d'experts.

ES TRACTA D'UNA GRAMÀTICA ATENTA A LA VARIACIÓ, TANT GEOGRÀFICA COM FUNCIONAL (O DE REGISTRES), A MÉS DE L'EVOLUTIVA

La *GLC* presenta un model de referència homologable a tot el territori lingüístic i configura un model composicional amb les principals variants

territorials. Es tracta d'una gramàtica atenta a la variació: amb propostes normatives que tenen en compte tant la variació geogràfica (o territorial) com la variació funcional (o de registres), a més de la variació evolutiva (o històrica). En alguns casos, en la descripció normativa s'adopta per a la sintaxi el que ja s'havia acceptat per a la fonètica, la fonologia i la morfologia: l'adopció de formes dobles prioritzades segons el context gramatical o el registre, i formes dobles delimitades pels diferents parlars.

Per exemple, la *GLC* constata que les preposicions locatives *a* i *en* alternen a vegades amb el valor de pura localització, però prioritza l'ús de l'una o l'altra segons el context gramatical: *a* amb sintagmes nominals definits (*Es troba a/en la segona planta*) i *en* amb sintagmes nominals precedits per un quantificador (*Tal mot apareix en/a tres poemes*; *Han treballat en/a molts llocs*).

La variació en altres casos està associada a un registre concret. En els parlars que empren la variant de datiu singular *hi*, en substitució de *li* (*Ja l'hi donaré, el regal a ell*), aquesta forma també tendeix a generalitzar-se en les combinacions amb el pronom *en* (*N'hi donaré, de pastís, al teu germà* en lloc de *Li'n donaré*). La *GLC* considera que les dues combinacions *li'n* i *n'hi* són acceptables, però assenyala també que en els registres formals és més habitual l'ús de les combinacions amb *li*.

Tenim un bon exemple de doble opció delimitada per l'àmbit territorial en les dues estratègies que presenten els parlars del català a l'hora de dislocar l'atribut: en una, el constituent dislocat va introduït per la preposició partitiva *de* (*De rics, ho són molt*) i en l'altra no (*Rics, ho són molt*). Aquesta segona estratègia és característica dels parlars valencians i baleàrics, mentre que la primera és pròpia dels parlars del Principat de Catalunya, els quals també fan ús de la segona. La presència de la preposició *de* davant de l'atribut dislocat afavoreix l'aparició del pronom en com a pronom de represa. Per això, en els parlars del Principat és normal que el pronom *en* ocupe el lloc de *ho* en casos de dislocació: *No n'és molt, de ric*.

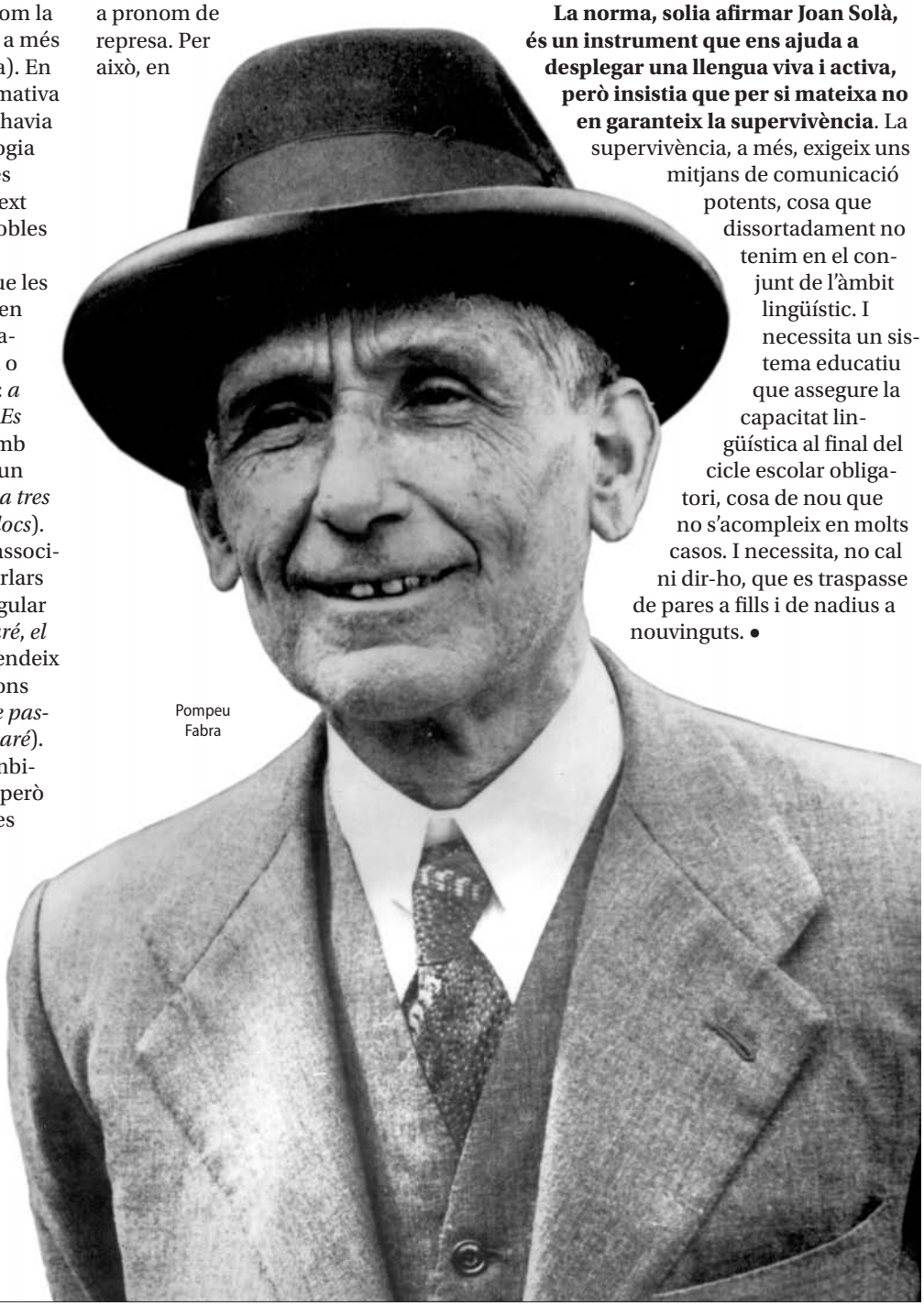

Pompeu Fabra

La norma, solia afirmar Joan Solà, és un instrument que ens ajuda a desplegar una llengua viva i activa, però insistia que per si mateixa no en garanteix la supervivència. La supervivència, a més, exigeix uns mitjans de comunicació potents, cosa que dissortadament no tenim en el conjunt de l'àmbit lingüístic. I necessita un sistema educatiu que assegure la capacitat lingüística al final del cicle escolar obligatori, cosa de nou que no s'acompleix en molts casos. I necessita, no cal ni dir-ho, que es traspasse de pares a fills i de nadius a nouvinguts. •